

Ананьян Е. Л.,

доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету

РОЛЬ І МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ТА РЕДАГУВАННЯ» У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розкрито роль і місце навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» у процесі професійної підготовки перекладача. Доведено, що, вивчаючи її теоретичні та практичні аспекти, студенти поглиблюють свій професійний досвід у галузі перекладу; набувають умінь і навичок оцінки тексту перекладу; здійснюють редагування перекладів на основі комплексного підходу з урахуванням жанрово-стилістичних, граматичних, лексичних і прагматичних норм мови перекладу; експериментують із різними техніками перекладу.

Ключові слова: професійна підготовка, перекладацький аналіз, редагування, текст оригіналу, текст перекладу, комунікативний ефект, адекватний переклад, інваріант перекладу.

Постановка проблеми. Сьогодні людство все активніше вітає інтегративні лінгвокультурні процеси, що, з одного боку, активізують, а з іншого – підтримують ефективне співіснування та співробітництво різних країн сучасного світу. Людина ХХІ століття зацікавлена та мотивована як внутрішньо, так і зовні у знайомстві з інокультурою, у її дослідженні, у відкритті спільного та дивуванні різному. Зрозуміло, що ключовим механізмом, який запускає та підтримує ці процеси, є мова. Саме мова є т. зв. «провідником», який веде стежиною знайомства з історією, культурою, соціально-політичним світоглядом представників інокультури. За таких умов беззаперечно важливою є підготовка висококваліфікованих перекладачів. Саме формування їхнього високого професіоналізму стає сьогодні одним з основних пріоритетів як у вітчизняній, так і в міжнародній сферах надання освітніх послуг. Усе це передбачає таке бачення перекладача та його функцій у ХХІ столітті. Отже, перекладач є:

– «висококваліфікованим менеджером у сфері перекладацьких послуг, ділової і професійної комунікації, здатним успішно реалізувати свої професійні функції через правильно створену систему спілкування і компетентне регулювання інформаційного потоку всіх видів іншомовних джерел на основі адекватного відтворення їх предметно-сміслового контексту;

– всебічно розвиненим і компетентним сервісодавцем у сфері перекладу, здатним зайняти гуманістичну позицію стосовно клієнтів – представників різних культур;

– мовним консультантом, що добре знає не тільки іноземну і рідну мови, але й усі сторони буття, культури, політики і свідомості народів, які розмовляють цими мовами» [1, с. 126].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні проблеми змісту та пріоритетів фахової підготовки майбутніх перекладачів висвітлено в дослідженнях І.С. Бахова, Є.В. Беседіної, Т.В. Ганічевої, Л.К. Латишева, Н.В. Левицької, О.О. Мацюк, Г.Е. Мірама, А.А. Серебрякова, С.В. Серебрякової, І.І. Халєєвої та ін. Науковці єдині у своїй думці, що опанування професійних компетенцій майбутніми фахівцями відбувається в контексті

процесів формування та становлення вторинної мовної особистості, коли здійснюється вивчення та співставлення концептуальної та мовної картини світу рідної й іноземної мов. Отже, майбутній перекладач, опанувавши вербально-семантичний код іноземної мови, отримує доступ до розуміння нової для нього соціальної та культурної дійсності. Однак усі ці процеси можуть відбутися лише за умови забезпечення майбутнього фахівця сучасною, якісною, професійною та прогресивною мовною освітою. Для отримання позитивного результату в цьому питанні важливу роль відіграють теоретичні та практичні дисципліни, що обираються для навчання майбутніх перекладачів.

Мета статті – розкрити й аргументувати роль і місце навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» у процесі професійної підготовки майбутнього перекладача.

Виклад основного матеріалу. Серед таких традиційно запропонованих курсів, як «Методологія перекладознавчих досліджень», «Мистецтво перекладу», «Теорія та практика перекладу», «Техніка усного перекладу», «Техніка письмового перекладу», «Переклад ділового усного та писемного мовлення» та інших, на належну увагу заслуговує навчальна дисципліна «Основи перекладацького аналізу та редагування тексту».

На думку сучасного науковця-германіста та перекладача Л.К. Латишева, «навчати «правильно» перекладати можна по-різному. Можна, наприклад, просто примушувати того, хто навчається, перекладати, а потім виправляти його, обмежуючись коментарями типу: «тут не зовсім точно», «тут погано звучить» тощо, не вдаючись до більш глибоких теоретичних пояснень. Як показує практика, навчити правильно перекладати в такий спосіб можна лише тих, хто наділений особливою, «нерозмірковуючою» чуйністю. Для більшості тих, хто навчається, цього недостатньо. Серед останніх трапляється особливий тип людей, яких не влаштовують пояснення типу *ad hoc* (що поширюються лише на конкретний випадок). Вони хочуть зрозуміти загальні «правила гри». Їхній стихійний протест проти гри за незрозумілими правилами зазвичай виражається в тому, що вони несамовито чіпляються за свої недосконалі варіанти перекладу. За такого способу навчання випускники покидають стіни вишу, не маючи чіткого уявлення про критерії гарного перекладу, про структуру діяльності перекладача» [2, с. 8].

Отже, саме занурюючись у вивчення такої навчальної дисципліни, як «Основи перекладацького аналізу та редагування тексту», досліджуючи її теоретичні та практичні аспекти, студенти поглиблюють свою професійну базу підготовки в галузі перекладу; практикують уміння оцінювати якість тексту перекладу; здійснюють редагування перекладів на основі комплексного підходу з урахуванням жанрово-стилістичних, граматичних, лексичних і прагматичних норм мови перекладу; експериментують із різними технологіями перекладу тощо.

На думку І.А. Цатурової та Н.О. Каширіної, навчальна дисципліна, що розкриває основи перекладацького аналізу та редагування, тісно пов'язана з такими предметами, як «Теорія перекладу» та «Практичний курс перекладу». Вони є елементами т. зв. тріади перекладацьких дисциплін. Усі три предмети мають спільну мету – навчити майбутнього фахівця перекладати якісно, грамотно, професійно, причому досить часто – робити це в умовах ліміту часу. Проте до здійснення своєї спільної мети вони йдуть різними шляхами. Науковці пояснюють це так: відомо, що процес перекладу складається з трьох основних етапів: етап сприйняття і розуміння тексту оригіналу; власне процес перекладу; етап редагування. І тоді як курси «Теорія перекладу» та «Практичний курс перекладу» присвячені власне процесу перекладу, курс «Основи перекладацького аналізу та редагування» має привернути увагу фахівця до першого етапу роботи над текстом, що перекладається. Отже, мета цього курсу полягає в тому, щоб підвести майбутнього перекладача до думки, що правильно зроблений перекладацький аналіз тексту значно спрощує процес перекладу, так само як і підвищує його якість [3, с. 4].

У своїй аргументації місця та ролі перекладацького аналізу автентичного тексту науковці керуються такими положеннями:

– по-перше, одиницею мови та спілкування є не слово або речення, а текст. Оскільки переклад є засобом спілкування, то й основною одиницею перекладу є текст (незалежно від його об'єму);

– по-друге, попри те, що текст вимовляється та записується як лінійна послідовність слів, із яких він складається, це зовсім не означає, що текст і є лінійною послідовністю слів і речень: переклад тексту як одиниці спілкування принципово відрізняється від перекладу окремих речень;

– по-третє, існують сотні, якщо не тисячі, різновидів письмових текстів, що називаються жанрами, і перекладач-професіонал повинен уміти підібрати ключик до перекладу будь-якого з них; ніякий текст не можна успішно перекласти, не відповівши на три питання: «Ким текст породжений?», «Кому він адресований?» і «З якою метою він адресований?». Відповіді на них можна тільки в процесі ретельного ознайомлення з текстом [3, с. 5].

Положення, процитовані вище, підтверджують значущість опанування майбутнім фахівцем знань, умінь і навичок перекладацького аналізу, оскільки так він / вона навчається, по-перше, сприймати текст, що перекладається, як єдине ціле; по-друге, розклавши його на компоненти, виявити його типологічні ознаки; по-третє, зрозуміти, які труднощі містить текст, що у ньому релевантне, значиме для подальшого перекладу, а чим можна поступитися, яку стратегію й одиниці перекладу обрати. У такій інтерпретації перекладацький аналіз тексту бачиться як аналітична діяльність перекладача, спрямована на глибоке розуміння тексту, що перекладається, на рівні змісту та на визначенні інваріанту перекладу [3, с. 5].

Науковці підкреслюють думку, що існують два глобальні рівні розуміння – рівень значення та рівень змісту. Розуміння на рівні значення (або мовного змісту) – поверхнєве, не співвіднесене з реальною ситуацією та іноді навіть має характер «вербального знання». Якщо перекладач розуміє текст на рівні мовного змісту, то можна говорити тільки про механічний переклад, що не має сенсу для самого перекладача. Подібний механічний переклад, що здійснюється з опорою тільки на лінгвістичні знання, але без опори на екстралінгвістичні (фо-

нові), може бути цілком інформативним для адресата, який має необхідні фонові знання. (Прикладом тому може служити будь-яка ситуація, коли переклад вузькоспеціального тексту виконується неспеціалістом для фахівців). Проте зрозуміло, що переклад на основі тільки лінгвістичного розуміння оригіналу має бути швидше винятком, ніж правилом, оскільки без опори на фонові знання перекладач вимушений пробиратися напівмацки; почуття невпевненості стає його постійним супутником. Він прагне до максимально можливої структурної близькості перекладу до оригіналу, щоб уникнути цілком можливих викривлень змісту, але й це не завжди допомагає. У подібних перекладацьких ситуаціях, на жаль, не доводиться говорити ні про творчість перекладача, ні про якість перекладу. Існує лише невелика кількість перекладацьких ситуацій, у яких поверхнєвого розуміння оригіналу на рівні значення може бути достатньо для успішного перекладу [3–6].

Яскравим прикладом такої діяльності може стати робота з текстами, які належать до різних функціональних стилів. Здійснюючи перекладацький аналіз тексту, студент має проаналізувати параметри, що лежать в основі того чи іншого функціонального стилю: сферу функціонування стилю; функції, які він виконує; комунікативні завдання, розв'язання яких він забезпечує; ситуацію спілкування; характер відбору й організації засобів мови [7]. Якщо текст, що перекладається, характеризується наявністю авторської позиції, індивідуальною тональністю автора у презентації подій чи конфлікту, тоді до параметрів, представлених вище, на нашу думку, слід додати т. зв. параметр «присутності автора». Осягнувши кожен із цих параметрів та обміркувавши свої дії як перекладача-стратега та перекладача-тактика, студент переходить власне до перекладу тексту. Зазначимо, що на цьому етапі (особливо під час роботи з художнім текстом) можлива ситуація, коли студент починає почуватися митцем і бачить текст перекладу як своє власне полотно: він експериментує з перекладом тексту-оригіналу так, що може здатися, нібито з'являється взагалі інший текст.

Так, проаналізуємо такі приклади, представлені І.А. Цатуровою та Н.О. Каширіною [3, с. 41].

Текст-оригінал:

One day a painter, looking out of his window, saw an old countryman going by and thought the man would make a good subject for a picture. So he sent out his servant to tell the man that her master would like to paint him.

The old man hesitated and asked what the painter would pay him. She said he would give him a pound. The man still hesitated. "Come on," she said, "it's an easy way to earn a pound."

"Oh, I know that," he answered, "I was only wondering how I should get the paint off afterwards".

Варіанти перекладу:

(1) Художник побачив у вікно старого, обличчя якого здалося йому виразним. Він звелів служниці покликати перехожого і, коли той прийшов, сказав: «Я пишу картину (Іродіада з головою Іоанна на блюді). Ваша голова – якраз те, що мені потрібно».

Старий затремтів. «Та ви не хвилюйтесь, я вам добре заплачу», – заспокоїв його художник.

«Це само собою зрозуміло, – відповів старий. – Тільки як ви мені її назад припасуєте?»

(2) Художник послав служницю за перехожим, щоб запропонувати йому позувати.

– Мій хазяїн хоче намалювати на вас карикатуру.

- А що це таке?
- Це картинка така. За це вам дадуть грошей.
- Це добре, а тільки змити її я з себе зможу?

(3) Художник послав служницю покликати перехожого в якості моделі.

- Мій хазяїн хоче тебе трошки помалювати.
- Хай сам себе помалює!
- Дивак, тобі за це грошей дадуть!
- Це інша справа. А відмитися я зможу?

(4) Художник запросив перехожого в якості натурника і сказав: «Я хотів би написати ваш портрет».

«Написати?! Та хто ж його читати стане?» – здивувався запрошений.

Аналізуючи представлені вище варіанти перекладів за критеріями оцінки якості письмових перекладів (норма еквівалентності перекладу; жанрово-стилістична норма перекладу; норма перекладацького мовлення; прагматична норма перекладу; конвенціональна норма перекладу), ми бачимо яскраве зміщення перекладацьких пріоритетів у кожному з варіантів перекладу: різниця тільки у ступені цього зміщення. Але в будь-якому разі робота з текстом починається з його перекладацького аналізу, що дозволяє обрати відповідні перекладацькі тактики для створення адекватного комунікативного, прагматичного, емотивного, лінгво-стилістичного потенціалу в тексті перекладу.

Висновки. Отже, матеріал, представлений вище, підтверджує значущість опанування знань із навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» для формування та вдосконалення професійних компетенцій майбутнього перекладача. Так, майбутній фахівець вчиться аналізувати текст, що перекладається, на основі комплексного підходу в контексті функціональних, жанрово-стилістичних, мовних і мовленнєвих ознак, а також з урахуванням перекладацьких технік і норм. Продуктом такої діяльності стає саме якісний, адекватний переклад тексту; переклад, «який є прагматично адаптованим відповідно до оригіналу і націленим на відтворення того ж комунікативного ефекту, що й текст оригіналу, зі збереженням, наскільки це можливо, змістовної та формальної залежності від оригіналу» [3, с. 22].

Література:

1. Желясков В.Я. Структура і сутність професійної компетенції майбутнього перекладача. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 20. Т. 2. С. 126–129.
2. Латышев Л.К. Технология перевода: учеб. пособ. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 320 с.

3. Цатурова И.А., Каширина Н.А. Переводческий анализ текста. Английский язык: учеб. пособ. СПб.: Перспектива, Изд-во «Союз», 2008. 296 с.
4. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский язык: учеб. пособ. Ч. 1. М.: Изд-во УРАО, 2001. 104 с.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2001. 446 с.
6. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 304 с.
7. Сулейманова О.А., Беклемешева Н.Н., Карданова К.С. Стилистические аспекты перевода: учеб. пособ. М.: Издательский центр «Академия», 2010. 176 с.

Ананьян Э. Л. Роль и место учебной дисциплины «Основы переводческого анализа и редактирования» в процессе профессиональной подготовки переводчика

Аннотация. В статье раскрыты роль и место учебной дисциплины «Основы переводческого анализа и редактирования» в процессе профессиональной подготовки переводчика. Доказано, что, изучая ее теоретические и практические аспекты, студенты углубляют свой профессиональный опыт в области перевода; приобретают умения и навыки оценки качества перевода; совершают редактирование переводов на основе комплексного подхода с учетом жанрово-стилистических, грамматических, лексических и прагматических норм языка перевода; экспериментируют с разными техниками перевода.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, переводческий анализ, редактирование, текст оригинала, текст перевода, коммуникативный эффект, адекватный перевод, инвариант перевода.

Ananyan E. Role and place of academic discipline “Bases of translation analysis and editing” in the process of translator training

Summary. In the article the role and place of academic discipline “Bases of translation analysis and editing” in the process of translator training is revealed. It is shown that, while studying its theoretical and practical aspects, students enlarge their professional experience in the translation field; they acquire skills and habits how to assess the quality of the target text; while taking into account genre-stylistic, grammatical, lexical and pragmatic norms of the target language, they practice the editing of target texts based on the complex approach; they experiment with different translation techniques.

Key words: professional training, translation analysis, editing, source text, target text, communicative effect, adequate translation, translation invariant.